

Rambam (Majmonides, ur. 1135 lub 1138 w Kordobie, zm. 13 grudnia 1204 w Fustat, dzisiaj część Starego Kairu) – żydowski (sefardyjski) filozof, rabin i lekarz. Pisał prace z zakresu prawa żydowskiego, medycyny i filozofii. Był autorem najważniejszego średniowiecznego komentarza do Talmudu. Sformułował tzw. Trzynaście zasad wiary, które opisują podstawy wiary judaizmu. Zostały one włączone do porannych modlitw. Pochowany w Tyberiadzie, w Ziemi Świętej.

Ani ma'amin

Modlitwa żydowska powstała w średniowieczu, oparta na trzynastu artykułach wiary Majmonidesa (Rambama). Przez wielu Żydów odmawiana w ramach porannej modlitwy. Znajduje się w żydowskich modlitewnikach do codziennego użytku w synagodze i domu. Muzykę do pierwszej wersji tej modlitwy skomponował pradziadek Bente Kahan, Mojsze Nanasher (Moishe Nanasher Kohn) z Syhotu (Sighetu) w Rumunii. Nie znał on zapisu nutowego. Pracował dla rabina, tworząc nową muzykę do starych modlitw. Ojciec Bente przekazał jej tę melodię.

Zofia Sofinka Imiela – tegoroczna zdobywczyni Grand Prix - Złotego Tukana 45. Przeglądu Piosenki Aktorskiej we Wrocławiu. Kończy studia w konserwatorium w Utrechcie. Pianistka, kompozytorka i performerka.

Kraj nad Wisłą

Piosenka powstała w Holandii, kiedy Sofinka odczuwała zarówno miłość, tęsknotę, jak i złość do właśnie opuszczonej Ojczyzny.

Modlitwa za siebie – w hołdzie Ofiarom wojen z okazji 80. rocznicy zakończenia II wojny światowej

O AUTORACH I UTWORACH

Bente Kahan – artystka wszechstronna; aktorka, dramaturżka, reżyserka, pieśniarka, kompozytorka, tłumaczka. Norweska Żydówka od lat mieszkająca w Polsce. Prezeska wrocławskiej Fundacji Bente Kahan. Honorowa obywatelka i ambasadorka Wrocławia.

Nign

Nigun (w języku jidysz nign, w hebrajskim nigun, oznacza melodię) to melodia bez słów, może być śpiewana bez końca z wykorzystaniem sylab. Niguny rozwinęły się w kulturze chasydów, którzy czerpali z tradycji muzyki ludowej.

Oj lernen

Nauczyciel mówi dziecku, aby uczyło się alfabetu hebrajskiego, ponieważ w przyszłości dzięki temu będzie ono mogło uczyć się zawodu, ale prosi, żeby nigdy nie zapomniało kim jest. Jest to najstarsza jidyszowa piosenka, jaką zna Bente Kahan. Nauczyła się jej od swojego ojca. Jidysz to język, którym posługiwała się większość polskich i wschodnioeuropejskich Żydów przed II wojną światową. Piosenka nawiązuje do Haskali (żydowskiego oświecenia), kiedy Żydzi mogli uczyć się różnych zawodów, tak jak inni ludzie.

Max Herrmann-Neisse (ur. 23 maja 1886 w Nysie, zm. 8 kwietnia 1941 w Londynie) – niemiecki pisarz, poeta i publicysta. Studiował germanistykę w Monachium i Wrocławiu. W 1933 roku opuścił Niemcy i emigrował za granicę. Jego twórczość szybko popadła w zapomnienie.

Ein Licht geht nach dem andern aus

W wierszu bohater, gdy zapada wieczór, pracuje przy świetle lampy, a współmieszkańcy idą spać. Sytuacja jest beznadziejna. Nie znajduje on pocieszenia, nie może być ani rzecznikiem, ani opiekunem ludzi mu współczesnych. Nie tylko dom jego ojca jest zrujnowany, ginie cały świat. Wiersz jest ostrzeżeniem, że nadchodzi wojna.

Pavel Haas (ur. 22 czerwca 1899 w Brnie, zm. 17 października 1944 w obozie Auschwitz-Birkenau) – czeski kompozytor pochodzenia żydowskiego. Student Leoša Janáčka. Był więźniem obozu koncentracyjnego w Theresenstadt. Zginął w KL Auschwitz-Birkenau.

Dawid Bajgelman (ur. 6 kwietnia 1888 w Ostrowcu Świętokrzyskim, zm. w sierpniu lub wrześniu 1944, w podobozie KL Auschwitz w Gliwicach) – skrzypek, altowiolista, dyrygent. Skomponował muzykę do licznych operetek, sztuk teatralnych, rewii, programów kabaretowych i piosenek. Pisał i opracowywał żydowskie pieśni ludowe. Związany artystycznie głównie z Łodzią.

Grzech

Tango Grzech (1934) było wielkim przebojem przedwojennych teatrów. Można je było również usłyszeć w wykonaniu Wiery Gran lub Adama Astona na starych płytach wytwórni Syrena-Electro.

Alma Rosé (ur. 3 listopada 1906 w Wiedniu, zm. 5 kwietnia 1944 w KL Auschwitz-Birkenau) – skrzypaczka; prowadziła kobietą orkiestrę Die Wiener Walzermädeln (Wiedeńskie dziewczęta grające walca), z którą koncertowała w wielu krajach Europy, m.in. w Austrii, Niemczech, Czechosłowacji i w Polsce. Dyrygentka kobiecej orkiestry w KL Auschwitz-Birkenau.

Mariusz Urbanek – pisarz, dziennikarz. Autor licznych biografii (np. Juliana Tuwima, Jana Brzechwy, Matematyków z Lwowskiej Szkoły Matematycznej) oraz felietonów publikowanych w miesięczniku Odra. Obecnie jego redaktor naczelny. Na zlecenie FBK napisał monodram *Alma Rosé*.

Alma Rosé

Fragment monodramu autorstwa Mariusza Urbanka, przedstawiającego życie skrzypaczki. Całość do obejrzenia na stronie projektu „Nieukończone życia” www.nieukonczonezycia.pl.

Władysław Szlengel (ur. 1912 lub 1914 w Warszawie, zm. 8 maja 1943 w czasie powstania w getcie warszawskim) – poeta, publicysta, satyryk i aktor estradowy. Autor tekstów i piosenek śpiewanych przez całą Warszawę. Kronikarz getta warszawskiego, autor hymnu powstańców. Nazywany kronikarzem tonących. Tworzył w języku polskim.

Telefon

Szlengel napisał ten wiersz w getcie warszawskim (w latach 1940-1943). W tym czasie telefony działały, ale nie było do kogo zadzwonić „po tamtej stronie”. W słuchawce słychać tylko zegarynkę.

Mordechaj Gebirtig (ur. 4 maja 1877 w Krakowie, zm. 4 czerwca 1942 w krakowskim getcie) – poeta i autor piosenek jidyszowych w przedwojennej i wojennej Polsce. Przez całe życie związany z żydowską dzielnicą Krakowa – Kazimierzem. Zginął zastrzelony przez gestapowca.

Undzer sztetl brent

Pieśń z 1938 roku *Undzer sztetl brent* (*Nasze miasto płonie*) upamiętnia pogrom w Przytyku, do którego doszło 9 marca 1936 r. Przedstawia poczucie śmiertelnego zagrożenia, ale jest też wezwaniem do samoobrony. Utwór ten był nieformalnym hymnem Żydowskiej Organizacji Bojowej, śpiewanym w gettach oraz obozach koncentracyjnych. Po wojnie stał się pieśnią symboliczną dla Ocalałych z Zagłady, a inne jego utwory – bezcennym świadectwem utraconego świata.

Zuzanna Ginczanka (ur. 22 marca 1917 w Kijowie, zm. w 1944 w obozie KL Plaszow) – poetka; pisała z wyboru w języku polskim. Debiutowała już w wieku 14 lat i od razu stała się ważną postacią polskiego życia literackiego. Współpracowała m.in. z tygodnikiem satyrycznym „Szpilki”. W czasie wojny trafiła do Krakowa, gdzie została aresztowana przez gestapo. Zginęła w KL Plaszow.

Non omnis moriar

W wierszu Ginczanka utrwaliła postać Zofii Chominowej, dozorkyni kamienicy, w której mieszkała we Lwowie w czasie wojny. Zaszczuta i zadenuncjowana przez nią, uciekła w 1942 roku do Krakowa. M.in. na podstawie tego wiersza Chominowa została po wojnie skazana za donosy na Żydów i współpracę z Niemcami na cztery lata więzienia.

Ilse Weber (ur. 11 stycznia 1903 w Witkowicach, dzisiejsze Czechy, zm. 4 października 1944 w KL Auschwitz-Birkenau) – poetka; pisząca po niemiecku i czesku, autorka wierszy, piosenek, opowiadań i audycji radiowych dla dzieci. Pielęgniarka opiekująca się dziećmi w getcie w Terezynie (Theresienstadt), w którym nie przestawała tworzyć. Starszy syn, Hanuš, wysłany transportem dziecięcym w 1939 roku do Anglii, a następnie do Szwecji, przeżył wojnę. Ilse i młodszy syn zginęli w Auschwitz-Birkenau. Twórczość Ilse przez wiele lat pozostawała w zapomnieniu. Jej wartość doceniła Bente Kahan (kuratorka wystawy „Nieukończone życia”), która – przy pełnym poparciu syna Ilse – Hanuša – podjęła się artystycznego opracowania opowiadań i poezji Ilse.

List do mojego syna

Piosenka powstała w getcie w Theresienstadt (Terezynie); jest wyrazem tęsknoty za synem autorki Hanušem i nadziei na spotkanie z nim. Poetka nie wie, czy kiedykolwiek to nastąpi. Ale – „na szczęście nas dziś dzieli tysiąc mil, nas dzieli dobrych tysiąc mil” – wierzy, że syn ocaleje.

Hans Krása (ur. 30 listopada 1899 w Pradze, zm. 17 października 1944 w KL Auschwitz) – czeski kompozytor pochodzenia żydowskiego. Grał na fortepianie i skrzypcach. Współtworzył życie kulturalne w getcie w Theresienstadt. Jego opera Brundibár, oparta na sztuce Arystofanesa, była wykonana tam 55 razy. Było to jego ostatnie dzieło.

Tadeusz Różewicz (ur. 9 października 1921 w Radomsku, zm. 24 kwietnia 2014 we Wrocławiu) – poeta, prozaik, dramaturg, scenarzysta. Czasy jego młodości przypadły na II wojnę światową. Poeta należał do Armii Krajowej, został odznaczony Medalem Wojska Polskiego oraz Krzyżem Armii Krajowej.

Ocalony

Utwór został opublikowany w 1947 roku i był jednym z pierwszych literackich rozliczeń z okrucieństwami wojny. Poeta, unikając patosu, kwestionuje sens podstawowych pojęć, zastanawia się nad kondycją społeczeństwa po wojnie i nad tym, jak ma wyglądać nowa rzeczywistość.

Hadasa Rubin (ur. 1906 w Jampolu koło Krzemieńca, dzisiejsza Ukraina, zm. 2003 w Hajfie, Izrael) – poetka; początkowo pisała po hebrajsku, a od 1931 roku w jidysz; od 1934 roku związana z grupą artystyczno-literacką „Jung Wilne”. Wojnę przetrwała w Kirgizji. Do Polski wróciła w 1946 roku. W 1960 roku wyemigrowała do Izraela. Publikowała na łamach jidyszowej prasy polskiej, izraelskiej, radzieckiej. Wydała siedem tomów poezji. Jej poezja uważana jest za jedno z ciekawszych zjawisk literatury jidyszowej w PRL.

A tfile zu zich

W wierszu Hadasa Rubin stwierdza, że Żydom potrzebna będzie wielka siła ducha, aby nie poddali się uczuciom nienawiści i żądzy zemsty. Wpisuje się to w wątek rozliczeniowy związany z Zagładą.